

3. Гапова Е.И. Антология гендерной теории / И. Каранчева, Е.И. Гапова, А.Р. Усманова: Европейский гуманитарный ун-т, центр гендерных исследований. – Минск: ПроPILEI, 2000. – 383 с.
4. Гендерные исследования /Сб. трудов. Центр гендерных исследований. – Х.: ХЦГИ, 1998.
5. Горошко Е.И., Кирилина А.В. Гендерные исследования. – Х., 1999. - № 2. – С. 234-241.
6. Горошко Е.И. Языковое сознание: гендерная парадигма. - М., 2003. – 213 с.
7. Дорош О.О. Лінгвокогнітивний і комунікативний аспекти авторського жіночого мовлення в романах Маргеріт Дюрас: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.05 / Київський національний лінгвістичний ун-т. — К., 2006. — 20с.
8. Мінаєва Е.В. Гендерна концептологія: мовна репрезентація концептів "Дім" і "Любов" у жіночій поезії: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.02 / Таврійський національний ун-т ім. В.І. Вернадського. — Сімф., 2007. — 23с.
9. Погребна В.Л. Проблеми фемінізму в російській критиці і романах письменниць другої половини ХІХ століття: Автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.01.02 / НАН України; Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка. — К., 2004. — 38 с.
10. Семенюк А.А. Гендерні та вікові особливості кооперативної мовленнєвої поведінки в сімейному дискурсі (на матеріалі сучасної англійської мови): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Донецький національний ун-т. — Донецьк, 2007. — 22с.
11. Слінчук В.В. Мовностилістичні засоби творення гендерних образів молоді (за матеріалами друкованих мас-медіа): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.08 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут журналістики. — К., 2006. — 20с.
12. Соколова Н.В. Вербалізація концептосфери "фемінізм" в американському жіночому дискурсі ХІХ-ХХІ ст.: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Одеський національний ун-т ім. І.І. Мечникова. — О., 2007. — 21с.
13. Ткаченко Т.І. Фемінний дискурс другої половини ХХ - початку ХХІ століття: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2007. — 18с.
14. Ткачик О.В. Гендерні стереотипи в англійському фольклорі: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2008. — 19с.
15. Яценко М.О. Актуалізація аксіологічного змісту концептів маскуліністичності та феміністичності у сучасному англійському художньому дискурсі: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Харківський національний ун-т ім. В.Н.Каразіна. — Х., 2008. — 20с.
16. Coats J. Women, men and language. A sociolinguistic account of sex differences in language. - N. Y., 1986.
17. Lakoff R. Language and women's Place // Language in Society, 1973, № 2.

SUMMARY

The article analyzes the results of gender research in linguistics, which was made on the basis of English and Russian languages. There are viewed positional characteristics of the pair man/woman in these languages, that gave the possibility to reveal the differences on the level of language system as well as on the level of its usage.

Ельза Васильєва

ЗНАЧЕННЯ ГЕНДЕРНИХ МАРКЕРІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ПРОВОМ

Стаття присвячена вивченню гендерних аспектів мови та мовлення, що є одним із пріоритетних напрямів сучасних лінгвістичних студій. Акцентується увага перекладознавчому аспектів, одре репрезентованому зарубіжною мовознавчою наукою, однак практично не представлено у українському науковому просторі.

Вивчення гендерної проблематики в мові є одним з пріоритетних напрямків досліджень вітчизняних і зарубіжних лінгвістів і гендерологів сьогодення. Ці дослідження мають на меті не

тільки аналіз статусу мови в суспільстві, але й спробу довести, що мова є не тільки продуктом діяльності спільноти, але й інструментом становлення культурної та гендерної ідентичності особливості.

Проблема гендеру розглядалась у роботах науковців країн СНД (Є.Горошко, А.Кириліна, А.Мартинюк, Л.Ставицька, І.Халєєва та ін.) та зарубіжних дослідників (Ш.Берн, А.Бодайн, Б.Денніс, О.Кікінеджи, Р.Лакоф, Б.Соррелз, Е.Філдлер та ін.). Проте гендерні дослідження у перекладознавстві майже відсутні на українських теренах, що ускладнює процес вивчення гендерних аспектів перекладу як лінгво-культурної адаптації. Актуальність цієї роботи зумовлена необхідністю дослідження дискурсивних проявів гендерного чинника як однієї з основних характеристик людини. Тема врахування гендерних маркерів при перекладі залишається актуальною та недостатньо висвітлено оскільки досі не має їх сталої класифікації та чіткої системи правил їх використання.

Предметом дослідження цієї статті є відповідність перекладу гендерних маркерів англійської та української мов в офіційно-ділових промовах. За основну мету роботи обрано аналіз гендерних маркерів української мови та їх перекладів на англійську мову в офіційно-ділових промовах, а також встановлення відповідності гендерних маркерів мови оригіналу та мови перекладу.

Тривалий час тема відносин між мовою та гендером була не достатньо дослідженою, систематичних досліджень цього питання взагалі не проводилось. Лише на початку ХХ-го століття розпочались ґрунтовні дослідження проблеми мови і статі в мовознавстві. При цьому на перший план вийшов соціальний аспект, який розглядає мову у зв'язку з суспільством і роллю людини у суспільстві. Таким чином, у мовознавстві набув розвитку антропоцентричний підхід, наріжним каменем якого стала людина, яка творить мову, та прояви людського фактору в мові [50].

Категорія гендеру є неоднозначною та потребує більш чіткого тлумачення та визначення. «Гендер» - відносно новий термін для означення відмінностей між чоловіками та жінками (окрім біологічних характеристик) при розподілі соціальних ролей, за формами діяльності, а також їхні відмінності у поведінці, ментальних і емоційних особливостях. Гендерні відношення у мові фіксуються у вигляді мовних стереотипів, які відбиваються на поведінці (в тому числі й мовленнєвій) особистості і на процесі її мовної соціалізації.

Поняття гендера позначає не тільки процес розмежування суспільством чоловічих і жіночих ролей, поведінки, ментальних і емоційних особливостей, а також його результат, тобто соціальний конструкт гендера. Не зважаючи на те, що в різних суспільствах чоловічі та жіночі ролі можуть бути різними, у всіх людських спільнотах загальним правилом є таке: те, що вважається за чоловіче, маркується суспільством як домінуюче і пріоритетне; в той час як усе, що вважається за жіноче, визнається підлеглим і вторинним. Отже гендер є одним з базових принципів соціальної стратифікації, так само як національність (або етнічна приналежність), вік, соціальний статус.

Гендерна лінгвістика, яка вивчає мовні явища, пов'язані з відмінністю носіїв мови за статтю, визнана окремою соціолінгвістичною дисципліною [1, 200]. Гендерний чинник, який враховує природну стать людини і її соціальні «наслідки», є однією з головних характеристик особистості і

протягом усього життя впливає на її усвідомлення своєї ідентичності, а також на ідентифікацію суб'єкта-мовця іншими членами соціуму [28, 59].

Поняття «гендер» давно вже вийшло за рамки граматики – це явище широко розглядається як соціокультурний, дискурсивний і психолінгвістичний феномен [22, 96]. У наш час гендер – це не примітивна категорія роду, а комплекс базових асоціацій, які в синтезі з асоціаціями оригінальними стимулюють творчий процес [6, 38].

Гендер не є суто лінгвістичною категорією, але її сутність можна розкрити через аналіз структури мови. Культурну рецепцію в статі важко уявити без лінгвістичної компетенції, тобто без гендерно означеної мовної картини світу та реальних дискурсивних практик мовної особистості обдарованої статтю [28, 59].

В теорії перекладу явищу гендера досі приділяється недостатньо уваги, що призводить до серйозних помилок при перекладі текстів різних жанрів, зокрема офіційно-ділових промов. Переклад тексту кожного жанру, включаючи промови, характеризується «двополярністю», оскільки перекладач постійно перебуває між двома мовними і культурними полюсами, в результаті чого текст перекладу стає бікультурним. Адаптуючись певною мірою до культури тексту перекладу, перекладач повинен не забувати при цьому передати й культуру мови оригіналу. Отже перекладацькі рішення часто носять компромісний характер [6, 38].

Процес перекладу – це пошук, пов'язаний з послідовним вибором із можливих варіантів. Здійснюючи цей вибір, перекладач постійно користується власними когнітивними та лінгвістичними знаннями, а також враховує когнітивні та лінгвістичні знання майбутніх читачів, що відображають особливості їх культури. Прагнення перекладача повніше передати оригінал, відобразити всі його характерні риси зустрічає опір не лише самого оригіналу, але й приймаючої культури та її мови. Недооцінка саме гендерного чинника при перекладі може серйозні наслідки, навіть призвести до відторгнення тексту перекладу культурою даної мови і неприйняття його носіями [6, 38].

В широкому розумінні переклад залежить від національної культури рецептора, яка, в залежності від її фемінінної або маскуліної спрямованості, звичайно є гендерно-маркованою. З іншого боку на текст перекладу впливає перекладач як гендерна особливість, оскільки перекладач є представником певної статі (жіночої або чоловічої) з набором гендерних характеристик, суспільно та культурно зумовлених. Гендерна ідентичність перекладача виявляється в індивідуальній стилістиці – виборі граматичних форм, лексичних одиниць, емоційній забарвленості мови та ін. Отже важливим критерієм адекватності перекладу є гендерна неупередженість створеного перекладачем дискурсу. Адже окрім власного «гендеру» перекладач перепускає через себе і гендер автора оригінального тексту, що призводить до синтезу гендерних ідентичностей. Оскільки жоден переклад не може бути гендерно-нейтральним, то «гендер оригіналу» або підпорядковується «гендеру перекладача», або, навпаки, заступає останній [6, 38].

Вважаємо за доцільне, звернутися до рекомендацій англомовних лінгвістів (*C. Jacobson, J.Redfern, B. Sorrels, D.Spender*), які запропонували

певні зміни у сфері лексики ділової прози [26, с.14]. Так, слово *man* в англійській мові має два значення: воно може означати *human being* або *male human being*. Вважається, що відповідно до змін, що раніше сталися в соціальній сфері використання слова *man* як родового терміну привело виключення з повсякденного частотного вживання слова *woman*, що стало наслідком спотвореного уявлення заниженої ролі жінки в англійському суспільстві.

Отже дослідники пропонують низку рекомендацій щодо усунення гендерної ознаки в промовах сучасної англійської мови. Рекомендується не використовувати слово *chairman* для позначення чоловіків і слова *chairperson* або *Person chairing the meeting* для позначення жінок.

Пропонується використовувати паралельні звернення як до жінок, так і до чоловіків. Останнім часом в промовах все частіше зустрічаються випадки вживання даних найменувань. Звернення *Miss* і *Mrs.* пов'язані з сімейним станом.

У тих випадках, коли використовується паралельне відповідне звернення до чоловіка *Mr.*, то по відношенню до жінки рекомендується звертатися *Ms.* [26, с.15].

Порядок переліку імен зазвичай розташовується за старшинством. Якщо ж даний порядок за яких-небудь причин не використовується, то розташування імен здійснюється в алфавітному порядку.

Рекомендується уникати таких похідних іменників для позначення осіб жіночої статі, як *poetess* для поета, і виразів, подібних *women doctors, women lawyers, lady artist*. Реальною підставою для цього є той факт, що слова *doctor, lawyer, artist* позначають осіб чоловічої статі.

Такі неозначені і заперечні займенники, як *somebody, nobody, someone* можуть бути замінені займенником в множині *they*.

Деякі лінгвісти закликають до заміни певних термінів з вираженою гендерною ознакою на термін без даної ознаки. З цих позицій інколи дуже просто замінювати займенник *he* за допомогою трансформації фрази в множину.

При дослідженні гендерних маркерів ми проаналізували 257 випадків вживання гендерних маркерів в офіційно-ділових промовах українською мовою та їх перекладах на англійську мову. При порівнянні гендерних маркерів української мови та їх перекладів англійською у промовах нами виявлено їх відповідність у 250 випадках. Гендерні маркери в мові перекладу не співпадають з їх відповідниками в мові оригіналу у 7 випадках.

1. Гендерно-маркована одиниця «медперсонал» в мові оригіналу відноситься до гендерно-нейтральної мови, а її відповідник у мові перекладу *nurses* має гендерну окраску жіночого роду.

За її життя борються всі – і лікарі, і медперсонал. – Doctors and nurses are fighting for her life.

2. Гендерний маркер жіночого роду в мові оригіналу «подруги» перекладено гендерно-нейтральним словом *friends*.

Дорогі мої подруги! – My dear friends!

3. Слово, яке не має жодних гендерних ознак «стихійний» передається у мові перекладу гендерно-маркованим *manmade*.

*Це в свою чергу дає нам розуміння необхідності об'єднуватися не тільки під час стихійних лих, катастроф чи терористичних актів, а й для пошуку шляхів майбутнього розвитку людини в гармонії з природою та вічними законами буття. – This gives us the understanding that we must unite not only in the times of natural calamities, *manmade disasters or terrorist attacks* but also to find ways of developing in harmony with Nature and the eternal laws of being.*

4. Гендерно-нейтральна одиниця "людства" в мові оригіналу перекладена гендерно-означеним словом '*mankind*".

*Глобальні лиха, до яких належить і Чорнобиль, це трагедія усього людства. – Global catastrophes of the likes of Chornobyl are those of the entire *mankind* as a whole.*

В іншій промові, наприклад, це слово замінено на гендерно-нейтральне "*humankind*".

*Правда про нашу трагедію десятиліттями приховувалась від людства. – The truth about our tragedy was hidden from *humankind* for decades.*

5. Як і в попередньому випадку, одиниця, яка належить до гендерно-нейтрального мовлення, при перекладі передається гендерно-означеним словом: "людини" (у мові оригіналу) – "*man's*" (у мові перекладу).

*Для цього ми запропонували поділитися своїм баченням запрошених з усього відомих осіб, які сьогодні формують майбутнє своїх країн: філософів, психологів, соціологів, екологів, лікарів, економістів, фізиків і митців, використовуючи для діалогу спільний знаменник - питання безпеки і розвитку людини. – These are *philosophers, psychologists, sociologists, environmentalists, physicians, economists, and artists*, and the common denominator for our discussions will be *man's* safety and development.*

6. Наступний випадок невідповідності тендерних маркерів у промові: перекладач не передав при перекладі ознаку жіночого роду слова "українки". Він ужив гендерно-нейтральне "*Ukrainian citizen*".

*Для мене особисто, як для українки і дружини Президента України, надзвичайно важливо, щоб ця місія була зрозумілою людям. – As a *Ukrainian citizen* and the *President's wife*, I find it really important to *make his mission clear to everyone*.*

7. У наступній промові українське слово без тендерних ознак "людина" передається при перекладі тендерним маркером з ознакою на чоловічий рід "*a man*".

*Іноді говорили, що людина не померла, але помре за кілька днів, тому краще забрати її зараз, адже ми майже тиждень сюди не повернемось. – Sometimes, if *a man* was still alive but going to die in the next few days, they would suggest to take *him* with them at once, because they weren't coming back for another week or so.*

Однак перекладачі в більшості випадків перекладають в промовах слово *людина* "гендерно-нейтральними відповідниками (*"human", "people"*).

Щоб зупинити торгівлю людьми, необхідно продовжувати розвивати економічні можливості для громадян України, зокрема для жінок. – To stop human trafficking, it is necessary to develop economic opportunities for Ukraine's citizens, in part, for the women.

Я рада, що в Україні зростає кількість людей, готових подати руку допомоги тим, хто потрапив у біду. – I am glad to know that there are more people in Ukraine prepared to lend a helping hand those in trouble.

Прийнявши загальну кількість гендерних маркерів (тобто, гендерних маркерів мови оригіналу та її варіантів у мові перекладу) – 257 за 100% ми виявили, що при перекладі офіційно ділових промов з української мови на англійську співпадають 97.3% (250 од.) гендерних маркерів, не співпадають – 2.7% (7 од.). Як показало наше дослідження, переважна кількість гендерно-маркованої лексики (77.8%) в промовах є гендерно-нейтральною. Лексика, яка не є гендерно-нейтральною, тобто має чоловічі або жіночі характеристики, становить усього 2.2% (57 од.) загальної кількості гендерних маркерів.

На підставі всього викладеного вище можна зробити висновок, що гендерний чинник значною мірою впливає на систему англійської мови. Це підтверджується широким використанням гендерно-нейтрального мовлення в офіційно-ділових промовах. Етичний аспект промови тісно пов'язаний з поняттям «політична коректність», яка вимагає від мовця замінити в промові такі мовні одиниці, що ображають гідність і почуття людини, на гендерно-нейтральні відповідники.

Перспектива подальшого дослідження полягає у вивченні особливостей гендерних маркерів в інших стилях мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ставицька Л.О. Гендерна лінгвістика: Українська перспектива // Українська мова, 2004. – №3. – С.58-66.
2. Беликов В.И., Крысин Л.П. Социолінгвістика: Учебник для вузов. – М.: Наука, 2001. – 439 с.
3. Бурукина О.А. Гендерный аспект перевода // Гендер как интрига познания: Сборник статей. – М.: Рудомино, 2000. – С.38.
4. Кирилина А.В. Гендер: лингвистические аспекты. – М.: Просвещение, 1999. – 108 с.
5. Потапов В.В. Попытки пересмотра гендерного признака в английском языке // Гендер как интрига познания: Сборник статей. – М.: Рудомино, 2000. – С.63.
6. <http://www.linguistics.kiev.ua>

SUMMARY

The article deals with translation correspondence of gender markers in the English and Ukrainian languages. The functions and the language means of expression of a gender marker as a cultural and language category were considered. Gender markers of the Ukrainian language and their translation into English in official speeches were analyzed and compared.